

Hans Maier

Katoliku kirik

(loeng 6.10.04)

3. ptk: Katoliku kirik – kristlikud kirikud.

Katoliku kirik ei ole ainus kristlik kirik. Sellest on ajaloo käigus välja kasvanud ja eraldunud mitmeid teisi kirikuid. Loeng käsitleb kahte küsimust:

1. Millal ja kus see toimus – ja miks?
2. Kuidas suhtub tänapäeval katoliku kirik teistesse kirikutesse?

1. Ajaloos on toimunud kolm suurt kiriku lõhenemist. Esimese põhjustas Halkedoni kirikukogu (451): Bütsantsi riigi kaguosa kirikud eitasid selle kristoloogilisi väiteid. Nõnda eraldusid vanaorientaalsed kirikud. Teine, tähtsam lõhe toimus aastal 1054: ida ja lääne kirik (hiljem: ortodoksia ja ladina kristlus) lahkesid ning panid üksteist kirikuvande alla mitmetel dogmaatilistel, rituaalsetel ja poliitilistel põhjustel. Veelgi olulisem on 16. saj reformatsiooniliikumiste tagajärjel tekkinud kirikulõhe: protestantlikud kirikud eralduvad (siitpeale konfessionaalses mõttes katoliiklikuks nimetatud) kirikust.

2. Esimene kiriku lõhenemine on samahästi kui parandatud: läbirääkimistel vanaorientaalsete kirikute ja katoliku kiriku vahel aastatel 1971-1990 jõuti üksmeelele kristoloogilistes küsimustes.

Ka Ida ja Lääne kirikute vahel on saavutatud mõningane lähenemine: 7. detsembril 1965 otsustasid Teine Vatikani kirikukogu ja Konstantinoopoli patriarhaat “kustutada kiriku mälust ja lasta unustusehõlma vajuda” vastastikune ekskommunikatsioon.

Kõige raskem on ületada lõhet katoliku kiriku ja protestantlike kirikute vahel. Muuhulgas on selle põhjuseks tõsiasi, et siin pole tegu mitte ainult kirikulõhega (skisma), vaid ka õpetuslike erinevustega (mööndusena olgu öeldud, et anglikaani kirikuga pole suuremaid õpetuslikke lahkelsid). Sellegipoolest jõudsid luterlased ja katoliiklased 1999. a konsensusele õigeõpetuse küsimuses ning kirjutasid sellele alla. Samuti kinnitasid mõlemad pooled, et vastastikune hukkamõist Trento kirikukogul ja Luterlikes usutunnistuskirjades “ei puuduta” tänapäeva luteri ja katoliku kirikut. Niisiis, peamine 16. sajandi usuliste lahkelside vaidluspunkt ei lahuta enam kirikuid. Ometi jäävad püsima olulised erinevused – eelkõige reformeeritud, aga ka luterlike kirikutega –, millest kaalukamad on sakramentide õpetus ja arusaam kiriku ametitest.

4. ptk: Kiriku struktuur: üleilmne kirik – kohalikud kirikud; paavst – piiskopid; piiskopkonnad – kogudused.

1. Katoliku kiriku õpetuse järgi ühendab ja hoiab üleilmset kirikut koos paavst kui kõigi usklite kõrgeim autoriteet. Paavst valitakse kardinalide poolt (tänapäeval alla 80-aastaste kardinalide poolt) ja see amet on eluaegne. 1059. a dekreet paavsti valimise kohta on Euroopa vanim valimiskord, mis on põhijoontes säilinud tänini.

Kohalikku kogudusekirikut juhatab piiskop, kelle alluvuses võib olla ka titulaarpiiskoppe (kes piiskoppi teatud ametikohustuste täitmisel esindavad ja aitavad). Mitmed piiskopkonnad kokku võivad moodustada piiskopliku konverentsi. Piiskoppe nimetab ametisse viimse instantsina paavst – eelnev kandidatuuri ülesseadmise ja valimise meetod võib olla paikkonniti erinev (näiteks võib kandidaadi esitada toomkapiitel). Nendes maades, kus kiriku ja riigi suhted on seadustega reguleeritud, on piiskopi valimiskord fikseeritud konkordaadiõigusega.

Kiriku vundamendi moodustavad kogudused. Preestrit võivad tema ametis aidata abivaimulikud (vikaarid, kaplanid) ja mõnedes maades ka nõukogud, mis koosnevad vaimulikest ja ilmikutest (koguduse nõukogu, kiriku eestseisus, asutav kogu). Nõukogud peavad aga alluma piiskopi juhtimisele.

2. Kiriku struktuuri ajaloolist kujunemist võib selgitada paavsti erinevate ametitiitlite kaudu:

- Rooma piiskop, vürstapostli järeltulija: paavst on küll piiskop nagu iga teinegi, kuid Peetruse järeltulijana on ta piiskoppide seas tähtsaim.
- Õhtumaa patriarh, kogu kiriku pea: esimene tiitel viitab kristlaskonna vanale jaotumisele patriarhaatideks ning seab paavsti ühte ritta vanade Jeruusalemma, Antiokia, Aleksandria ja
- Konstantinoopoli patriarhidega; teine tiitel märgitseb Rooma patriarhaadi faktilist kujunemist kogu katoliku kiriku keskmeks.
- Rooma kirikuprovintsi peapiiskop ja metropoliit, Itaalia *primas*: neis tiitlites peegeldub katoliku kiriku “Itaalia-kesksus”. Sajandite vältel olid itaallased kardinalide kolleegiumis enamuses ning paavstiks valiti ainult itaallasi.
- Vatikani riigi isevalitseja: paavst on ühtaegu nii maailma väikseima riigi pea.
- Jeesuse Kristuse asemik (*Vicarius Christi*) – jumalasalaste sulane: need vastakad tiitlid tähistavad ühelt poolt paavsti võimu ülemust, teisalt aga alandlikkust, millega seda võimu tuleb täide viia.